

Наталія ФУРМАНКЕВИЧ
кандидат наук із соціальних комунікацій,
асистент кафедри журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

УДК 37.03 : 654.19

Медіаосвіта як основний чинник формування комунікативно творчої особистості

У статті розглянуто засоби масової інформації/комунікації в освітньому просторі. Досліджено медіаосвіту як процес розвитку й саморозвитку особистості на матеріалах та за допомогою засобів масової комунікації. Показано, що вона покликана формувати культуру комунікації, уміння усвідомлено сприймати, критично осмислювати, інтерпретувати медіатексти.

Ключові слова: новітні засоби навчання, медіаосвіта, засоби масової інформації, засоби масової комунікації, медіаімунітет, медіаторчість, медіакультура, інноваційні комунікаційні технології.

Сучасні інноваційні методи навчання набувають дедалі більшої популярності. Переглядається та вдосконалюється зміст традиційних навчальних предметів, вводяться до навчальних планів вищої школи нові дисципліни та здійснюється пошук нових методів і форм взаємодії суб'єктів навчального процесу.

Нині українські науковці зацікавилися навчанням на матеріалі та за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ). Та одразу стало очевидним, що розробка проблемних питань медіаосвіти – є завданням практичного значення, адже мета її – це безпосередня підготовка юного покоління до життя в інформаційному суспільстві, а саме: “опанування способів “грамотного” читання медіатекстів; набуття здатності до сприймання та аргументованого оцінювання інформації; розвиток самостійності суджень і критичного мислення; використання знань і вмій, набутих під час навчання, у процесі як сприймання та аналізу інформації, так і її цілеспрямованого пошуку та самостійного продукування, тобто створення медіатекстів” [1, с. 475].

Останніми роками в науковій вітчизняній літературі ідеї медіаосвіти широко популяризуються, зокрема обґрунтовується доцільність введення медіаорієнтованих дисциплін до навчальних планів, їхні мета та завдання (Г. Онкович, Б. Потятинник, І. Чемерис та ін.). Використання матеріалів ЗМІ в навчальному процесі перебувало в центрі наукових інтересів Н. Кирилової, Є. Міллер, Г. Онкович, Н. Сасенко, О. Сербенської, В. Усатої, Ю. Усова, О. Федорова та ін.

У науковій педагогічній літературі поширилися терміни зі складником медіа: медіапедагогіка, медіаосвіта, медіакритика, медіапсихологія, медіаграмотність, медіакультура, медіашкола, медіатекст, медіаландшафт, медіаконцерн, медіаекологія, медіареальність, медіаконвергенція. Слів цих, як і похідних словосполучень (медійна галузь, медійна освіта, медіатизація культури, наприклад), ще немає в сучасних українських словниках. Проте вони фіксують терміни медіа, мас-медіа. “Великий тлумачний словник сучасної української мови”, наприклад, пояснює: “медіа – те саме, що мас-медіа”, “мас-медіа – засоби масової інформації (радіо, телебачення, преса, кіно і т. ін.” [3, с. 512; 516]. Тлумачення другого з цих термінів можна знайти в українських словниках значно частіше, зокрема в “Соціально-політичному словникові-довіднику” за редакцією професора М. Ішенка [12, с. 131]. Російський “Великий тлумачний словник з культурології” Б. Кононенка дає таке трактування мас-медіа: “назва засобів масової інформації (комунікації): преса, кіно, ТБ, аудіо- й відеокасети, плакати тощо” [6, с. 259].

Отже, терміни зі складником медіа безпосередньо стосуються засобів масової інформації комунікації.

Комп’ютер перетворився на інструмент комунікації, а це створило новий ринок праці, який визначають словом мультимедії. “Сьогодні за увагу публіки борються не тільки уже звичні електронні ЗМК (радіо, кабельне і супутникове ТБ), а й новітні текстові й ілюстративні засоби інформації (інтернет-видання, телетекст та ін.). Традиційним друкованим виданням стає дедалі сутужніше виживати в умовах швидко мінливого медійного ландшафту”, – зазначає В. Фатиміна [13, с. 57]. Кожен користувач тепер може за допомогою власного комп’ютера ввійти до всесвітньої мережі й отримати інформацію, що зберігається там у якомусь іншому комп’ютері [7, с. 28; 29]. Розмиванню меж між різними ЗМІ (і відповідно між різними галузями журналістської діяльності) активно сприяє процес медіаконвергенції. Йдеться про зближення й злиття “традиційних” ЗМІ (преси, радіомовлення й телебачення) з переходом їх на єдину цифрову комп’ютерно-мережну платформу. Як наголошує В. Фатиміна, “медіаконвергенція не тільки відкриває перед ЗМК небувалі можливості, яких не має жодний з “традиційних” ЗМІ, але й формує нові вимоги до професійних якостей комунікаторів” [13, с. 58].

Нині дослідники-журналістикознавці розрізняють власне журналістську освіту й медіаосвіту (Media Education) або медійну освіту. Науковці в Північній Америці й Західній Європі запропонували чимало визначень цього поняття, вони розробляють теорії, вказують напрями медіаосвіти, обґрунтовують її моделі. Безперечно, до медіаосвіти належать аудіовізуальна освіта [2], а також за аналогією телеосвіта, радіоосвіта, мультимедіаосвіта, інтернетосвіта тощо. Сформувалась медіаосвіта, як напрям у педагогічній науці, в другій половині ХХ ст. Зарубіжний досвід у цій ділянці успішно запозичила Росія, де вже захищено дисертаційні дослідження з медіаосвіти, зареєстровано спеціалізацію “Медіаосвіта” в рамках спеціальності “соціальна педагогіка”, готують медіапедагогів для середньої школи, видають навчальні посібники [9], роблять спроби ввести медіаосвіту в навчальні програми [11].

У системі навчання дорослих ЗМІ також ефективні, як відзначає В. Бутковський. У зв’язку з цим доцільно згадати праці радянських лінгводидактів у галузі методики викладання іноземних мов. Низку видань було адресовано іноземним студентам, які вивчали

російську. Це методичні розробки й посібники щодо роботи з газетою К. Осипян, А. Васильєвої, Е. Кім, Г. Сучкової, Г. Онкович [10] та ін. Йшлося, зокрема, про формування інформаційних інтересів іноземних студентів засобами журналістики (Г. Онкович), використання телепрограми “Час” у розвитку мовлення (І. Єршова-Бабенко), кінофільмів і діафільмів – з навчально-виховною метою тощо.

Відповідно до постанови президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010 р., протокол № 1-7/6-150, виділені головні завдання медіаосвіти полягають у *сприянні формуванню*:

- *медіаімунітету особистості*, який робить її здатною протистояти агресивному медіасередовищу, забезпечує психологічне благополуччя при споживанні медіапродукції, що передбачає медіаобізнаність, уміння обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне “сміття”, захищатися від потенційно шкідливої інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів;

- *рефлексії і критичного мислення* як психологічних механізмів медіаграмотності, які забезпечують свідоме споживання медіапродукції на основі ефективного орієнтування в медіапросторі та осмислення власних медіапотреб, адекватного та різнобічного оцінювання змісту і форми інформації, її повноцінного і критичного тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа;

- *здатності до медіаторчості* для компетентного і здорового самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, покращення якості міжособової комунікації і приязності соціального середовища, мережі стосунків і якості життя в значущих для особистості спільнотах;

- *спеціалізованих аспектів медіакультури*: візуальної медіакультури (сприймання кіно, телебачення), музичної медіакультури, розвинених естетичних смаків щодо форм мистецтва, опосередкованих мас-медіа, та сучасних напрямів медіаарту тощо.

Основні принципи медіаосвіти:

Особистісний підхід. Медіаосвіта базується на актуальних медіапотребах споживачів інформації з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, наявних медіауподобань і рівня сформованості медіакультури особистості та її найближчого соціального оточення.

Перманентне оновлення змісту. Зміст медіаосвіти постійно оновлюється відповідно до розвитку технологій, змін у системі мас-медіа, стану медіакультури суспільства та окремих його верств. Використовуються актуальні інформаційні прецеденти, поточні новини, сучасні комплексні медіафеномени, популярні в молодіжному середовищі. При здійсненні медіаосвіти забезпечується баланс між актуальною сьогоденністю та історичними надбаннями.

Орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Медіаосвіта спирається на передові досягнення в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, використовує їх для організації роботи медіапедагогів, формування спільних інформаційних ресурсів, полегшення комунікації та координації в середовищі взаємодії учасників медіаосвітнього руху. У процесі медіаосвіти враховуються тенденції розвитку новітніх медіа.

Пошанування національних традицій. Медіаосвіта базується на культурних традиціях народу, враховує національну та етнолінгвістичну специфіку медіапотреб її суб'єктів, забезпечуючи паритетність їхньої взаємодії і конструктивність діалогу.

Пріоритет морально-етичних цінностей. Медіаосвіта спрямована на захист суспільної моралі і людської гідності, протистоїть жорстокості і різним формам насильства, сприяє утвердженню загальнолюдських цінностей, зокрема ціннісному ставленню особи до людей, суспільства, природи, мистецтва, праці та самої себе.

Громадянська спрямованість. Медіаосвіта в міру набуття нею форми медіаосвітнього руху сприяє розвитку в країні громадянського суспільства. Вона спирається на потенціал громадських об'єднань і асоціацій, узгоджує свої зусилля з розвитком інших громадських рухів. При цьому медіаграмотність громадян перетворюється на важливий складник політичної культури суспільства.

Естетична наснаженість. Медіаосвіта широко використовує кращі досягнення різних форм сучасного мистецтва та естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва, музики, художньої літератури, кіно, фольклорних практик, розвивається з урахуванням потенціалу існуючих у суспільстві загалом і на місцевому рівні інституцій та окремих проєктів мистецького профілю.

Продуктивна мотивація. У межах медіаосвіти поєднуються акценти на творче сприймання медіа і розвиток здатності того, хто вчиться, створювати власну медіапродукцію. Виробництво в медіаосвітньому процесі медіапродукту з метою його подальшого використання в спільноті, на фестивалях, конкурсах тощо сприяє формуванню продуктивної мотивації учасників медіаосвітнього процесу.

Г. Онкович зазначає, що медіаосвіта – це процес розвитку й саморозвитку особистості на матеріалах та за допомогою засобів масової комунікації покликана формувати культуру комунікації, вміння усвідомлено сприймати, критично осмислювати, інтерпретувати медіатексти з метою розширення загальних, соціокультурних та професійно значущих знань, комунікативних та творчих здібностей. Вона послугується різними комунікативними мережами, тому й спроможна задовольнити інтелектуальні потреби особистості повною мірою. Комп'ютерні комунікації вже нині суттєво впливають на формування нового змісту освіти, на організаційні форми і методи навчання. Поняття “інформаційно-комунікаційні технології” належно відтворює ці процеси. Однак нині ним послугуються й фахівці з медіаосвіти, для яких за цим поняттям – технології використання “старих”, традиційних медіа. У разі, коли йдеться про залучення до навчального процесу “нових” медіа, залучається поняття “інноваційно-комунікаційні технології”. У будь-якому разі медіазасоби використовуються для комунікації, тож і акцентується “комунікаційна” складова.

Безперечно, наші міркування спрямовані щонайперше для фахівців з комунікацій, оскільки для них визначальним є спілкування в соціумі, взаємодія між членами різних утворень і форм спільнот людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баришполець О. Мас-медіа / О. Баришполець / Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 474–476.
2. Бондаренко Е. А. Система аудиовизуального образования в 5–9 классах общеобразовательной школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е. А. Бондаренко. – М., 1997. – 119 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь, 2005.
4. Жук Ю. Засоби навчання / Ю. Жук / Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 474–476.
5. Зазнобина Л. С. Стандарт медиаобразования, интегрированного в гуманитарные и естественно-научные дисциплины начального общего и среднего общего образования / Л. С. Зазнобина // Медиаобразование / под ред. Л. С. Зазнобиной. – М., 1996.
6. Кононенко Б. И. Большой толковый словарь по культурологии / Б. И. Кононенко. – М., 2003.
7. Ла Рош В. фон. Вступ до практичної журналістики: навч. посібник / За заг. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль / В. фон Ла Рош. – К., 2005.

8. Лалл Дж. Медіа, комунікації, культура : глобальний підхід / Дж. Лалл ; пер. з англ. О. Грищенко ; ред. О. Гончаренко, Н. Грищенко. – К. : К.І.С., 2002. – 264 с.
9. Новикова А. Медиаобразование на занятиях по английскому языку / А. Новикова. – Таганрог, 2004.
10. Онкович Г. Читаймо газету разом! Частина І. Пресодидактика : навч. посібник. / Г. Онкович. – К. : ІСДО, 1993. – 60 с.
11. Сапунов Б. Образование и медиакультура / Б. Сапунов // Высшее образование в России. – 2004. – № 8.
12. Соціально-політичний словник-довідник / за ред. проф. М. П. Іщенко. – Черкаси, 1999.
13. В. Фатиміна. Фатиміна В. Журналістська освіта в Німеччині в ХХІ столітті: Проблеми й перспективи // Медіакритика / – 2005. – Ч. 10.

Наталія Фурманкевич

**Медиаобразование как основной фактор формирования
коммуникативно творческой личности**

В статье рассмотрены средства массовой информации/коммуникации в образовательном пространстве. Исследовано медиаобразование как процесс развития и саморазвития личности на материалах и с помощью средств массовой коммуникации. Она призвана формировать культуру коммуникации, умения осознанно воспринимать, критически осмысливать, интерпретировать медиатексты.

Ключевые слова: новейшие средства учебы, медиаобразование, средства массовой информации, средства массовой коммуникации, медиаиммунитет, медиатворчество, медиакультура, инновационные коммуникационные технологии.

Nataly Furmankevych

Media education as a major factor of communicative creative individuals

In the article facilities of mass information/communication are considered in educational space. Mediaeducation as process of development is investigational on materials and by facilities of mass communication. It is called to form the culture of communication, abilities, realized to perceive, critically to comprehend, interpret medias texts.

Keywords: newest facilities of studies, mediaeducation, mass medias, facilities of mass communication, mediaimmunity, mediacreation, mediaculture, innovative-communication technologies.